

9. Müller H. Der König verneigt sich und tötet : [Essays] / Herta Müller. – Frankfurt am Main : Fischer, 2009. – 205 s.
10. Müller H. Herztier : [Roman] / Herta Müller. – Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch, 2009. – 252 s.
11. Müller H. «Lebensangst und Worthunger». Im Gespräch mit Michael Lentz / Herta Müller. – München : Carl Hanser, 2010. – 53 s.
12. Müller H. Wenn wir schweigen, werden wir unangenehm – wenn wir reden, werden wir lächerlich. Kann Literatur Zeugnis ablegen? / Herta Müller ; [hg. von H.L. Arnold]. – München : text+kritik, 2002. – S. 80. – (Heft 155).

В данном исследовании опровергается традиционное толкование понятия «родина» как некоторого идиллического и родного пространства, которое нужно каждому человеку без исключения. Утверждается, что это понятие, будучи «опустошенным» диктатурами, войнами и политическим злоупотреблением, теряет свою сакральную ценность, а ввиду последних событий мирового масштаба (угрожающие возвращению диктатур и войн, проблема беженцев, мигрантов и др.) мотивы страха и смерти становятся его основными составляющими.

Ключевые слова: родина (малая/большая, Румыния/Германия), диктатура, страх, смерть, Г. Мюллер, «Сердце-зверь».

УДК 821.111 (73)

Ірина Горенко

Визначальні характеристики романів про рабство

У статті розглянуто основні характеристики романів про рабство. Виокремлено та осмислено відмінні та спільні характеристики первинного жанру оповідей рабів та нового «neo slave narratives» який ми пропонуємо перекласти як «нові романи про рабство. Підсумовано, що будь-який наратив (історичний чи художній) розуміється як звичайний текст, автор якого відмовляється від минулого як сукупності реальних подій.

***Ключові слова:** афро-американський роман, постмодернізм, оповіді рабів, нові романи про рабство.*

Gorenko I. The defining characteristic of neo slave narratives

In our article, the category of «memory of the genre» is understood in the context of African-American art discourse. Based on the fact that its primary mode, its protogenre, is narratives written by former slaves, we analyzed the typological reasons for their rebirth into new genres of novels about slavery, followed by evidence that as slave narratives and novels have been updated into postmodernist American literature their features have remained unchanged, although modified or transformed into a new quality.

*Since the beginning of the formation of African-American literature up to the postmodern period, the experience of slavery has been defined to its thematic and artistic and stylistic dimensions. Black artists have collectivized individual traumatic experiences associated with their attempts to verbalize the full extent of slavery and to comprehend the tragic events surrounding this institution, and then have created their own meanings, often different from the official version of historical enslavement. Thus the narrative stories about slaves and slavery constitute a special genre of African-American literature. Most literary critics have tried to register them in canonical art forms such as the autobiography or the historical novel, but these are unjustified. Slave narratives constitute a genre that combines elements of both the black oral folk heritage and some features of Euro-American romance. Those living in the second half of the twentieth century are witnessing intense revival of genre stories of slaves. Such writers as M. Walker, Ishmael Reed, Octavia Butler, Alice Walker, Toni Morrison, Charles Johnson, and Edward Jones have turned to their own coverage of correctly interpreting the past Negro race. Genre determines their works neo-slave narratives, novels about slavery and points to stories about slaves or to stories containing inter-text and meta-text about them. When comparing stories about slaves and slavery, critics of neonarratives pay attention to the fact that the first predominantly, except for *The Story of the life of Frederick Douglass*, end with the arrival of the fugitive slave to the dreamed-of North Country, and therefore correlate with romanticized notions of American freedom and identity. The second criticism is taken over by these idealized concepts and reveal the realities of class or racial inequality.*

Key words: *Afro-american novel, postmodernism, slave narratives, neo-slave narratives.*

З огляду на суспільно-політичну та культурну ситуацію у США 1960-х – 1970-х років очевидно, що виникнення нео-рабських оповідей детерміноване інтенсивним переосмисленням спадщини рабства у історичному та соціологічному дискурсі того часу, настановами представників «Чорної сили» (Black Power Movement) переписати історіографію афро-американського народу з його позиції, а не з позиції панівної більшості, що таким чином сприятиме побудові позитивної колективної та індивідуальної ідентичностей. У той час на значну зосередженість на дискурсі рабства вказує той факт, що лише у 1969 році було видано шість антологій оповідей рабів. Іншою детермінантою виникнення романів про рабство стала публікація твору В. Стайрона «Сповідь Ната Тернера». Афро-американські письменники активно почали змальовувати визначальну віху в історії свого народу – станом на 1970 рік з-під їхнього пера вийшло двадцять п'ять романів на тему рабства. До перших нео-рабських нарративів належать твори М. Вокер «Джубілі» (1966), Е. Гайєнеса «Автобіографія міс Джейн Піттман» (1971), Г. Джоунз «Коррегідора» (1975), А. Гейлі «Коріння» (1976) та І. Ріда «Політ до Канади» (1976). Згодом традицію продовжили художні тексти Ч. Джонсона «Середній шлях» (1990), Т. Моррісон «Улюблена» (1987), К. Філліпса «Переходячи ріку» (1993), К. Купер «У пошуках задоволення» (1994), Л. Мерівезер «Уламки ковчега» (1994), Б. Чейз-Рібоуд «Донька президента» (1994) та Ф. д'Агюяр «Найдовша пам'ять» (1994). Усі вони і ще низка неназваних спричинилися до формування сучасного художнього дискурсу про рабство.

Властиво термін «нові романи про рабство» (neo-slave narratives) запропонував Бернард Белл у праці «Афро-американський роман та його традиції» [1]. У першому глибокому дослідженні цього жанру Ашраф Рушді уточнює визначення Б. Белла наступним чином: «сучасні романи, що мають форму, наслідують конвенції, оповідь у яких ведеться

від першої особи, що тотожна оповідачам наративів рабів періоду до Громадянської війни» [10, с. 3]. Водночас Арлен Кейзер пропонує термін «сучасні оповіді про рабство» [6, с. 411], що охоплюють ширший корпус художніх текстів про експлуатацію афро-американців, але необов'язково написані від першої особи, як оповіді рабів-утікачів дев'ятнадцятого століття. Чи оповідь ведеться від першої чи від третьої особи, вона спрямована на актуалізацію «автентичного» голосу, що є мірилом достовірності історичного досвіду. Ан. Мітчелл у праці «Свобода, про яку слід пам'ятати: оповідь, рабство і гендер у сучасній прозі афро-американок» [7, с. 4], пропонує термін «наративи визволення» (liberatory narratives) – «тематично залежні від первинних текстів, оповідей рабів, вони зосереджені на змалюванні життя колишнього раба уже як вільного громадянина, головне їхнє завдання сфокусоване на досягненні та артикуляції персонажами своєї вільної, автономної та самочинної самості» [7, с. 4]. Тімоті Сполдінг вважає нові романи про рабство «сучасні тексти, що мають справу з рабством у період його існування, або ж з його відгуками в сьогоденному житті, або ж такі тексти, де переосмислюються формальні ознаки початкових оповідей рабів» [11, с. 5]. Їхня спільна риса в тому, що всі вони проблематизують західну історіографію рабства через залучення «голосів рабів», що промовляють за себе. Відповідно, актуалізована ще у вісімнадцятому столітті проблема афро-американської суб'єктності отримує нове звучання та форматування у постмодерній словесності. Ми використовуємо як рівноцінні терміни «сучасні романи про рабство» та «нові оповіді про рабство».

Тексти, що належать до жанру нових романів про рабство, наголошують на вагомому значенні історії, пам'яті про рабство для індивідуального і колективного самовизначення афро-американців, а також на необхідності вербалізувати травматичний досвід, спричинений експлуатацією людини людиною. Письменники другої половини ХХ та початку ХХІ століть використовують

первинний жанр оповідей поневоленних, але суттєво збагачують його художньо-стильовими та тематичними ресурсами, що були недоступні для авторів періоду до Громадянської війни, або ж взагалі були відсутні в тогочасній естетиці. Безумовно, що сучасні романи про рабство пов'язують досвід рабства із ситуацією расизму та расової нетерпимості, а відтак пропонують шляхи переосмислення взаємин між людьми, що мають різний колір шкіри.

Сучасні художні тексти засвідчують суттєву трансформацію, зокрема жанрову, первинної літературної форми афро-американців. Оповідь раба чи рабині схрещується із історичним і реалістичним романом, фіктивною автобіографією поневоленого чи поневоленої і романом-спогадом кількох поколінь (the novel of remembered generations). Іншою іманентною ознакою романів, що написані «голосом раба», є інтенсивне інтегрування у них голосів інших поневоленних, що створює дискурс багатоголосного свідчення про досвід рабства. Для того, щоб наголосити на взаємозв'язку минулого та сучасного письменники відмовляються від принципу хронологічної послідовності та лінійного наративу, тому постмодерні романи про рабство характеризуються компресією часу та простору. Їхні персонажі часто належать до двох часових періодів, що сигналізує про необхідність пережиття/опрацювання травм минулого для повноцінного буття у теперішньому. Властивість перебувати у двох чи кількох локусах (наприклад, плантація та постмодерна урбаністична місцевість) дає змогу відновити репресовану пам'ять. Окрім того, своїм втручанням у минуле персонажі часто вносять власні корективи у нього, що є підставою для розвитку альтернативних історій чи їхніх версій. Т. Сполдінг акцентує увагу на тому, що час є синхронічним та діяхронічним у сучасних романах про рабство. «За синхронічними мірками у постмодерних оповідах рабів рабовласництво у США передано як окремий момент у національній історії, як реальність, що розповідає про

моральні цінності американського суспільства вісімнадцятого і дев'ятнадцятого століть. За діахронічними мірками ці тексти наголошують той факт, що ідеологічні засновки американської рабовласницької системи виживають у плині часу і не можуть бути зведені лише до визначеного історичного моменту» [11, с.27]. З іншого боку на жанрово-стильовому рівні така компресія засвідчує про належність сучасних романів про рабство до ширшої парадигми постмодерної словесності. Адже, як зазначає Д. Гарві, стиснута темпоральність та просторовість визначають естетику постмодерної культури. Компресія часу і простору позбавляє сучасні романи про рабство приналежності до жанру історичного роману (до якого можемо віднести твір М. Вокер «Джубілі»).

Жанровою модифікацією оповідей рабів, що суттєво відрізняється від лінійної історичної перспективи у зображенні рабства, є експериментальний постмодерний роман про рабство (Г. Джоунз «Коррегідора» (1975), Л. Форрест «Два крила, щоб затулити моє обличчя» (1983), Ок. Батлер «Рідня» (1979) та Д. Бредлі «Випадок у Ченізвіллі» (1981)). Він характеризується змішуванням часових режимів, фрагментарною оповіддю, мозаїкою голосів. «Численні нещодавні наративи про рабство містять паранормальні, надприродні чи магичні засоби, щоб делокалізувати лінійний час та уможливити співіснування різних часових проміжків на одному наративному рівні» [2, с. 343].

Окрім критики традиційної історіографії, Іш. Рід і Ч. Джонсон звертаються і до пародіювання жанру «оповідей рабів». Їхні романи демонструють лімітованість цього жанру афро-американської словесності. Наприклад, Іш. Рід показав як оповідь може використовуватися у корисливих цілях аболіціоністами чи білими письменниками. Підтвердженням цього є канонічний роман Г. Бічер Стоу, яка викрала оповідь раба Джошуа Генсона та заробила на ньому великі статки. Автор також вказує на сумнівність історичної об'єктивності оповідей. «Наголос на аболіціоністському

маніпулюванні оповідями рабів звертає увагу на проблематичність відтворення історичної правди, оскільки навіть документи від першої особи, писалися колишніми рабами під сильним тиском і отже, не можуть бути визнані як такі, що розкривають автентичний досвід раба» [3, с. 339]. Ч. Джонсон висловлює скептицизм щодо достовірності оповідей, вмістивши у свій роман розділ під назвою «Звільнення погляду оповідача від першої особи». У ньому оповідь раба-утікача чав від часу переривається роздумами наратора про те, що свідок міг пропустити, не зауважити або не знати. У цьому контексті треба зазначити, що після факту включення оповідей рабів в історіографічний дискурс рабства у 1960-х роках слідувало визнання обмеженості цього жанру. Це ж своєю чергою дає додаткові підстави віднести оповіді рабів до жанру художньої літератури.

Не варто ігнорувати співвіднесеність сучасних романів про рабство із культурною парадигмою постмодернізму. Такі головні дискусії постмодерності, як децентралізація індивідуальної свідомості, проблематизування існування абсолютної чи об'єктивної правди, вплив споживацтва та інформаційних технологій на людину актуальні й для нових романів про рабство. Водночас афро-американський постмодернізм власним шляхом концептуалізує поняття фрагментованої ідентичності, що часто цілком відмінний від зразків євро-американського постмодернізму. Такий факт пояснюється сильним впливом негритянського націоналізму 1960-х років на творчість чорношкірих митців. Отримавши яскраве виявлення у «Чорній силі» та «Мистецькому русі чорношкірих американців», представники афро-американського націоналізму поєднували мистецтво і політику, які разом мали зруйнувати інтеграційні настрої, а також спрямувати зусилля на афроцентричну естетику. Виходячи з цього, Маду Дубей у праці «Знаки та міста: афро-американський літературний постмодернізм» [4] наголошує, що постмодерні письменники афро-американського походження займають парадоксальне

становище, оскільки знаходяться у межах та водночас поза межами постмодерного дискурсу. Таким чином осмислення негритянського постмодернізму повинно супроводжуватися усвідомленням його безпосереднього зв'язку з націоналізмом, фемінізмом, політикою ідентичності та постмодерністськими теоріями. У такому контексті «потрактування історії та ідентичності у нових романах про рабство відображає політичну ідеологію націоналізму чорношкірих, «визначальність досвіду» й політики ідентичності афро-американського фемінізму і деконструктивістський проект постмодернізму. З перспективи цих дискурсів афро-американські письменники розвивають концепт «наративного голосу», що реінвестує у сучасного митця політичну суб'єктність шляхом радикалізації акту оповіді» [11, с. 17].

З метою деструкції західної історіографії рабства, проблематизації його достовірності афро-американські митці змішують минуле з сучасним, вигадку з фактом. Це збігається із широкою парадигмою постмодерного історичного роману, який позиціонується як опозиційний до традиційної історичної прози, як альтернативна чи вигадана версія минулого. З цього приводу Браян МакГейл у праці «Постмодерністська література» стверджує, що постмодерні письменники з їхньою нав'язливою підозрілістю до прихованих ідеологій, що замасковані під концептами правди, реалізму чи об'єктивності, сфокусовують увагу на властиво суб'єктивних та певним чином умовних аспектах всіх наративних репрезентацій минулого. І відповідно маємо ситуацію, коли ні офіційна історія, ні її фікційні потрактування не вважаються точними чи адекватними відтвореннями минулого. Ту ж саму позицію щодо постмодернізму загалом пропонує Л. Гатчен («Поетика постмодернізму» «A Poetics of Postmodernism»). Постмодерні тексти, пише дослідниця, мають форму «історіографічної метафікції» (historiographic metaphiction), тобто історіографія та металітература переплітаються у них, що дає підстави для заперечення існування автентичної

репрезентації, мистецької оригінальності та підкреслює транспарентність історичної референційності. Відтак будь-який наратив (історичний чи художній) розуміється як звичайний текст, автор якого відмовляється від минулого як сукупності реальних подій. У цьому ж контексті Ф. Джеймісон наголошує, що минуле це всього лиш пастиш, що замінює «реальну» історію колажами минулості (pastness). Він (Ф. Джеймісон) характеризує постмодерний естетичний імпульс як спробу «історизувати теперішнє, у вік, коли ми вже забули думати по-історичному» [1, с.іх].

Література

1. Bell B. *The Afro-American Novel and Its Traditions* / Bell W. Bernard Amherst : University of Massachusetts Press, 1987. – 421 p.
2. Bradley D. *The Chaneysville Incident* / Bradley David. – Harper Perennial; Reissue edition, 1990. – 448 p.
3. Dubey M. *Neo-Slave Narratives* / Dubey Madhu // *A Companion to African American Literature*. – Ed. by Gene Andrew Jarrett. – Blackwell Publishing Ltd., 2010. – P. 332-347.
4. Dubey M. *Signs and Cities: Black Literary Postmodernism* / Dubey Madhu. – Univ. of Chicago Press, 2007. – 293 p.
5. Equiano O. *The Interesting Narrative of the Life of Olaudah Equiano, or Gustavus Vassa, the African. Written by Himself* / Equiano Olaudah. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/files/15399/15399-h/15399-h.htm>.
6. Keizer A.R. *African America Literature and Psychoanalysis: In a Companion to African American Literature* / Keizer A. Arlene // *A Companion to African American Literature*. – Ed. by Gene Andrew Jarrett. – Blackwell Publishing Ltd., 2010. – P. 411.
7. McHale B. *Postmodernist Fiction* / Brian McHale. – Univ. Press Cambridge, 1987. – 263 p.
8. Mitchell A. *The Freedom to Remember: Narrative, Slavery, and Gender in Contemporary Black Women's Fiction* / Mitchell Angelyn. – Rutgers Univ. Press, 2002. – 179 p.
9. Reed I. *Writin' is Fightin': Thirty-Seven Years of Boxing on Paper* / Reed Ishmael. – Atheneum, 1988, – 226 p
10. Rushdy A.H.A. *Neo-Slave Narratives: Studies in the Social Logic of a Literary Form* / Rushdy A. H. Ashraf. – New York : Oxford University Press, 1999. – 286 p.

11. Spaulding T.A. Reforming the Past: History, the Fantastic, and the Postmodern Slave Narrative / Spaulding A. Timothy. – Ohio State University Press, 2005. – 148 p.

В статье рассмотрены основные характеристики романов о рабстве. Выделено и осмысленно отличающиеся и общие характеристики первичного жанра повествований рабов и нового «neo slave narratives», который мы предлагаем перевести как «новые романы о рабстве». Сделано вывод, что любой нарратив (исторический или художественный) воспринимается как обычный текст, автор которого отказывается от прошлого как совокупности реальных событий.

Ключевые слова: афро-американский роман, постмодернизм, повествования рабов, новые романы о рабстве.

УДК 82.091

Т.В. Дзись

Австрійський прозаїк Йозеф Рот у багатокультурному світі

У статті робиться спроба дослідити творчість австрійського прозаїка Йозефа Рота у багатокультурному світі, розглянути низку критеріїв географічного, історичного, соціокультурного та естетичного характеру, яка дає можливість співвідносити індивідуальні своєрідні явища національних культур за типологічно сумірними параметрами та дозволяє певним чином упорядковувати безпосередню літературну рецепцію текстів свого регіону. Також у цій аналітико-синтезуючій процедурі порушено проблему домінанти, яка утримує рівновагу структур художнього світу кількох творів саме на перетині зближуваних культур і їх творців.

Ключові слова: система, типологія, домінанта, контекст, рецепція.

Dzys Taras. "Austrian writer Joseph Roth in a multicultural world"

The article attempts to explore the work of the Austrian writer Joseph Roth in a multicultural world, to consider a number of criteria for a geographical, historical, socio-cultural and aesthetic character that makes it possible to correlate individual unique phenomenon of national cultures by using typologically comparable options. In a certain way, it